

doblejtőn néhány dunántúli vonaldíszes kultúra objektumot még találtunk. Az ez évi feltárás legfontosabb eredménye az, hogy sikerült tisztázni a Sopot kultúrába tartozó erődítés árkaiknak Ny-i vonulatát. A kettős árokrendszer tovább húzódott K-ról Ny-i irányba és a DNy-i részen, ahol egy újabb kaput találtunk, még egy kisebb árokkal erősítették meg ezt a szakaszt. Az erődítés Ny-i vége valamivel enyhébb ívvel folytatódik É felé, mint a DK-i. Az árkok mintegy 460 m átmérőjű területet fognak körül. Az árkok külső és belső részén is kerültek elő objektumok, ezek legnagyobb része a dunántúli vonaldíszes kultúra keszthelyi csoportjába, a Sopot kultúrába tartozik, de az ásatási terület Ny-i végénél egy kisebb csoportban több kemence és gödör a rézkori Furchenstich kerámia kultúrájának időszakát képviseli. Az ezekből előkerült leletekből a jellegzetes kerámián kívül két pintadéra méltó említésre. A teljesen feltárt terület nagysága 40 000 m², az objektumok száma pedig 1474.

Konzulens: dr. Kalicz Nándor. Munkatársak: Fekete Csanád, Kreiter Attila és Kreiter Eszter.

HORVÁTH LÁSZLÓ

228. Pécs, Püspökvár, Északi kert

(Baranya megye) Kő

2002. október 15. és november 11. között régészeti megfigyelést végeztünk a román kori torony szigetelési munkáit kísérvé. A torony É-i és Ny-i fala mentén egy a mai visszatöltés szintjétől számítva 3,5 illetve 1,5 m mély árkot ástak ki.

Először a feltárt és visszatöltött földréteget bontották ki. A visszatöltés rétegei alatt egy bolygatatlan agyagréteg kezdődött mind az É-i, mind a Ny-i oldalon. A Ny-i oldalon a visszatöltés kiásása után szépen kirajzolódott a bolygatatlan talajig leásott egykori kutatóárkok aljának a szintje.

A bolygatatlan agyagrétegekbe – egy 40–50 cm széles padka meghagyásával – egy 70 cm széles árkot mélyítettek a falak mentén. A lenyesett felszín mindenütt tiszta agyagréteget mutatott, kivéve az É-i oldalon. Itt a Ny-i saroktól 250 cm távolságra, egy a fallal párhuzamos hossz tengelyű 160×100 cm tengelyméretű, az É-i oldalán ívelt szegélyű, a D-i oldalán a fal által határolt, laza humuszos töltés feltja jelentkezett. Az árok mélyítése során ezen a helyen cserép- és téglatöredékek kerültek elő. Az árok mélyítésekor a laza töltésnél az árok vonalát kidúcolták.

A gödörben lévő töltés kisedésével újabb cseréptöredékek, kevés téglatörmelék, állatcsont került elő, és egy mázatlan kályhacsempe töredéke is.

G. SÁNDOR MÁRIA – GERŐ GYŐZŐ

229. Pécs, Vasas, Kopasz Óvár

(Baranya megye) B?, V?

2002. április 2-án Dénes József a Kopasz Óvár-hegyet járta be, Böszörményi Krisztina (Duna-Dráva Nemzeti

Park) és Havas László geológus (Környezetvédelmi Minisztérium) társaságában. Dénes megállapította, hogy a hegyen többrészes őskori földvár sáncai vannak. A lelőhely nevét a Baranya megye földrajzi nevei c. könyv említi (I. 777, 134/2643).

A földvárat június 19-én Virágos Gáborral (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal Pécsi Regionális Iroda) jártam be. Ennek alapján terveztem meg a felmérését, amelyre augusztusban került sor, kétnapi terepmunkával, feleségem és Virágos Gábor segítségével.

A Kopasz Óvár nevű hegy a Pécs város határának ÉK-i szélén lévő Vasas nevű település É-i végétől Ny-ra, kb. 500 m-re emelkedik. A Vasastól Ny-ra eső nagy, többnyire erdős fennsík É-i végében ÉNy-ra kiugró széles hegytetőt képez. ÉK, É és Ny felől meredek hegyoldal övezi, D és DK irányban azonban a közel azonos magasságban elterülő fennsíkkal függ össze. Ennek megfelelően a sáncok elsősorban a fennsík felőli támadás ellen épültek.

A földvár kétrészes. A hegy ÉK-i végén van a belső vár. DK felől nagy ívben, félkör alakban sánc fogja át, ennek folytatásában az ÉNy-i és É-i oldalon csak a hegytető természetes pereme jelzi a belső vár szélét. A sánc külső magassága 1–2 m, külső ároknak csak gyenge nyoma van néhol. Belső magassága 1 m körüli, de az É-i oldalig lejtő végének magassága 2 m.

A külső vár sánca DK felé, a belső várnál jóval nagyobb területet fog át. Külső árok nincs, a sánc külső magassága 2 m körüli, belső magassága ennél kevesebb. Ez a külső sánc a DNy-i oldalon, a hegy vége felé terasz alakjában, egyre elmosódottabbá válik, 20–30 m hosszan csak sejteni lehet a vonalát. Az ÉNy-i oldalon teraszszerűen látható ismét, amely röviden átkanyarodik az É-i oldalra. A DNy-i oldalon egy helyen kb. 12 m hosszan megszakad a sánc, itt egy bemélyedés esetleg az őskori kapu maradványa.

Az egész területet erdő fedi, vastag avarral, helyenként sűrű aljnövényzettel, de elég jól áttekinthető. A belső vár hossza 85, szélessége 65. A teljes földvár hossza 218, szélessége 120 m, területe 1,77 ha.

A belső vár ÉNy-i végében ellaposodó területen elektromos távvezeték magas vasoszlopa áll, két beton-aljazaton. A belső és a külső sáncon egy-egy mérési kő van. Bolygatásnak nincs nyoma. Néhány apró, jellegetlen őskori cserepet találtunk. Legvalószínűbb, hogy a földvár késő bronzkori, vagy kora vaskori. (Az illusztrációt lásd a 256. oldalon!)

NOVÁKI GYULA

230. Polgár, Bosnyákdomb

(Hajdú-Bihar megye) U

A Bosnyákdomb Polgár városától DNy-ra mintegy 5 km-re található az egykori Király-ér partján. A lelőhely az ÉNy-DK-i irányú, a partszakaszon hosszan elnyúló horizontális településből, illetve a Ny-i részén emelkedő kisebb dombból áll. Kiterjedése a felszíni leletek alap-

ján 2–3 ha-ra tehető. A régészeti kutatásokban korábban ismeretlen lelőhelyről van szó, felfedezésére az 1990-es években került sor az M3-as autópálya építését megelőző terepbejárásokon. A halmot az Upper Tisza Project résztvevői is regisztrálták. Az előzetes topográfiai kutatások szerint leletanyaga a korai/klasszikus tiszai kultúra időszakára tehető az igen intenzíven jelentkező patics-és kerámianyomok alapján.

A cél a Bosnyákdomb intenzív felszíni kutatása volt interdiszciplináris, nem roncsoló módszerekkel. Az elsődleges geodéziai, térképészeti felmérések után magnetométeres méréseket és rétegtisztázó fúrásorozatokat szeretnénk volna elvégezni, valamint légi fényképeket készítettünk volna a lelőhelyről különböző időpontokban.

A rendelkezésünkre bocsátott pályázati összeg (Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma: 1 800 e Ft) azonban csak a magnetométeres vizsgálatokat (Tanagra Kft.), illetve a régészeti jellegű információk egységes kezelésére és értékelésére alkalmas rendszer kidolgozását tette lehetővé (saját forrás). Ez utóbbi térinformatikai rendszer a későbbi, reményeink szerint további pályázati forrásokból megvalósuló teljes felmérések adatainak kezelésében fog segítséget nyújtani.

A magnetométeres mérések legfontosabb eredménye, hogy korábbi sejtésünk beigazolódott, azaz az újkőkori tell-települést egy mintegy 100 m kiterjedésű árok veszi körbe. Ez az árok szokatlan módon DNy-i oldalával az egykori folyópartra, a mai érpartra támaszkodik, azaz erődítési- védelmi funkciója immáron nem egyértelmű, felvethető esetleges kultikus szerepe.

Már ezen kutatási eredmények alapján is fontosnak ítéljük eredeti pályázati célunk teljesítését: a polgár-csözshalmi kőkori település szűkebb mikroregionális vizsgálataihoz az egykorú szomszédos települések rendszerének – Újtikos-Tikosdomb, Polgár-Pródi-halom, Polgár-Bosnyákdomb – rekonstrukcióját. Utóbbi, kutatásunk céljául kiválasztott település érdekessége, hogy tellkezdeménynek tűnik a felszínen megfigyelhető domborulatok alapján. A magnetométeres vizsgálatokkal megfigyelt árok nem egyedi jelenség – az örvendetesen szaporodó, egyelőre közöletlen alföldi légi régészeti adatok is azt bizonyítják, hogy telljeink többségét árok, vagy árokrendszer övezte, melyek nagy biztonsággal, roncsolásmentesen csak ezen interdiszciplináris módszerek használatával mutathatók ki. A tiszai kultúra dél-alföldi tömbjével mutat kapcsolatokat a többi, hasonló korú, már kutatott lelőhely: Kisköre-Gát, Tiszakeszi-Szóda-domb, Szolnok-Tűzköves. A tiszai kultúra korai/klasszikus fázisába sorolható leletanyag került elő Polgár-Csözshalom telljének alsó rétegében, valamint a hozzá kapcsolódó horizontális településen is.

Az eddig elvégzett kutatások alapján is már felvethető a lelőhely védetté nyilvánításának indokoltsága. A Bosnyákdomb egyelőre jó állapotban van, bár a felszíni leletanyag mennyisége intenzív mezőgazdasági tevékenységre utal. A Csözshalom mellett ez az egyetlen eddig ismert olyan település, mely érintetlenül tartal-

mazza a réteges és horizontális megtelepedés együttesét egy adott korszakon belül.

RACZKY PÁL

231. Polgár, Csözshalom-dűlő

(Hajdú-Bihar megye) U, V, Sza

2002 augusztusától októberéig folytattuk az 1995-ben elkezdett késő neolitikus telep (M3-6. lh.) feltárását. Ez évben megközelítőleg 1600 m²-en nagyméretű késő neolitikus agyaggyérőgödröket, további sírokat, valamint újabb három cölöpszerkezetes ház nyomait tártuk fel.

Napvilágra került egy vaskori kút is, melynek fabélelését sikerült dokumentálnunk. A kútból több ép edény is előkerült.

Szarmata méhkas alakú gödrök és egy füstölő mellett egy szarmata kút részletét is feltártuk, melyben jól megfigyelhető volt a kút vesszőfonatos bélelése.

Az előkerült leletanyag a debreceni Déri Múzeum gondozásában lévő polgári régészeti bázisra került.

Az ásatáson részt vett Anders Alexandra (MTA-ELTE Interdiszciplináris régészettudományi kutatócsoport), Nagy Emese Gyöngyvér (Déri Múzeum), Szabó Gábor (ELTE BTK Régészettudományi intézet) régészek, Bényei Zsolt technikus (Déri Múzeum), valamint az ELTE BTK Régészettudományi intézet hallgatói.

RACZKY PÁL

232. Polgár, Ferenci-hát

(Hajdú-Bihar megye) U, R, B

A terepbejárási adatokból ismert lelőhely (M3-31. lh.) megelőző feltárása az M3-as autópálya és a 35. sz. főút csomópont-rendszerének kialakítása miatt vált szükségessé. A 2001. június és 2002. szeptember között végzett munkát a Nemzeti Autópálya Rt. finanszírozta. A feltárt terület nagysága 4 ha, mely a teljes lelőhelynek megközelítőleg 20%-a.

A 2001–2002. évi ásatási szezonban a felső humuszréteg eltávolítása után 905 régészettanilag értékelhető objektumot észleltünk, melyekhez 1314 stratigráfiai egységet rendeltünk. A lelőhelyen kizárólag őskori megtelepedés nyomait észleltük: a feltárt objektumok 80%-a az újkőkori középső szakaszába, megközelítőleg 10%-a a bronzkorba sorolható, míg a fennmaradt objektumok pontosabb korszakmeghatározás nélkül köthetők az őskorhoz.

A *Szatmár II* időszak feltárt objektumai a korszakra jellemző laza településszerkezetről tanúskodnak: a nagyméretű agyagkitermelő, majd szemetesgödrök egymástól 15–25 m távolságra helyezkednek el. Belőlük gazdag kerámia- és kőeszközanyag került elő. A korszakhoz három temetkezés köthető. Az egyiket szokatlanul gazdag mellékletekkel látták el: hét edény és egy kis kentaurszobrocska látott napvilágot.

Az alföldi vonaldíszes kultúra települése a domborzati viszonyok adta lehetőséget kihasználva É–D-i irány-